

УДК 069:908(477.82):930.85
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/77-3-4>

Світлана ЧИБИРАК,
orcid.org/0000-0002-5580-7210
кандидат історичних наук,
доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(Луцьк, Україна) Chibirak.Svitlana@vnu.edu.ua

Людмила МІРОШНИЧЕНКО-ГУСАК,
orcid.org/0000-0002-3515-6481
кандидат історичних наук,
завідувач науково-експозиційного відділу етнографії та народних промислів
Волинського краєзнавчого музею
(Луцьк, Україна) lyudmilamh@ukr.net

МУЗЕЙНИЙ МАЙСТЕР-КЛАС ЯК СПОСІБ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ: ДОСВІД НАУКОВО-ЕКСПОЗИЦІЙНОГО ВІДДІЛУ ЕТНОГРАФІЇ ТА НАРОДНИХ ПРОМИСЛІВ ВОЛИНСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

У дослідженні, на прикладі діяльності науково-експозиційного відділу етнографії та народних промислів Волинського краєзнавчого музею, висвітлено використання майстер-класу як ефективної та поширеної форми роботи з популяризації та збереження культурної спадщини України.

У статті проаналізовано та виокремлено типи майстер-класів за формою (мистецький, творчий, науково-пізнавальний, кулінарний, майстер-клас з музики та танців, народних ремесел, рукоділля) та тематикою. Звернено увагу на актуальні питання збереження «живої» культурної спадщини. Показано досвід проведення майстер-класів у контексті музейної роботи з колекцією, зокрема з етнографічними пам'ятками, взаємодію з виставками, включення у культурно-освітні та наукові заходи. Акцентовано увагу на популяризації об'єктів культурної спадщини України, що внесені до регіональних (Волинська та Рівненська області), Національного та Міжнародного переліків елементів нематеріальної культурної спадщини.

Розкрито співпрацю науково-експозиційного відділу етнографії та народних промислів Волинського краєзнавчого музею з Національною спілкою майстрів народної творчості України, окремими фахівцями-практиками, котрі були залучені до організаційних процесів та безпосереднього практичного втілення. Вказано на потенціал майстер-класу як форми комунікації з громадою.

Розглянуто проведення майстер-класів як самостійного музейного заходу, так і в контексті комплексних програм (виставкових проєктів, свят, фестивалів, науково-практичних конференцій, днів музею) Волинського краєзнавчого музею, спрямованих на актуалізацію регіональної і національної історії та культури.

Визначено перспективність майстер-класів для забезпечення основних функцій музею, перетворення його на важливий осередок життя громади, збереження та актуалізації культурних цінностей.

Ключові слова: майстер-клас, культурна спадщина України, музей, науково-експозиційний відділ етнографії та народних промислів Волинського краєзнавчого музею.

Svitlana CHYBYRAK,
orcid.org/0000-0002-5580-7210
Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor at the Department of Museum Studies,
Monument Studies and Information-Analytical Activities
Lesya Ukrainka Volyn National University
(Lutsk, Ukraine) Chibirak.Svitlana@vnu.edu.ua

Liudmyla MIROSHNYCHENKO-HUSAK,
orcid.org/0000-0002-3515-6481
Candidate of Historical Sciences,
Head of the Scientific-Exhibition Department of Ethnography and Folk Crafts
Volyn Museum of Local Lore
(Lutsk, Ukraine) lyudmilamh@ukr.net

MUSEUM WORKSHOP AS A MEANS OF POPULARIZING UKRAINE'S CULTURAL HERITAGE: EXPERIENCE OF THE SCIENTIFIC-EXHIBITION DEPARTMENT OF ETHNOGRAPHY AND FOLK CRAFTS AT THE VOLYN REGIONAL MUSEUM

The study, based on the example of the activities of the scientific and exhibition department of ethnography and folk crafts of the Volyn Museum of Local Lore, highlights the use of master classes as an effective and widespread form of work to popularize and preserve the cultural heritage of Ukraine.

The article identifies and analyzes the types of master classes by form (artistic, creative, scientific, cognitive, culinary, music and dance, folk crafts, needlework) and subject matter. Attention is drawn to topical issues of preserving the "living" cultural heritage. The experience of conducting workshops in the context of museum work with the collection, in particular with ethnographic monuments, interaction with exhibitions, and inclusion in cultural, educational, and scientific events is shown. Attention is focused on the popularization of cultural heritage sites of Ukraine included in the regional (Volyn and Rivne regions), National and International lists of intangible cultural heritage elements.

The cooperation of the scientific and exposition department of ethnography and folk crafts of the Volyn Museum of Local Lore with the National Union of Masters of Folk Art of Ukraine, individual practitioners who were involved in the organizational processes and direct practical implementation is revealed. The potential of the master class as a form of communication with the community is emphasized.

The author considers the holding of master classes as an independent museum event and in the context of comprehensive programs (exhibition projects, holidays, festivals, scientific and practical conferences, museum days) of the Volyn Museum of Local Lore aimed at actualizing regional and national history and culture.

The prospects of master classes for ensuring the main functions of the museum, turning it into an important center of community life, preserving and actualizing cultural values are determined.

Key words: master classes, cultural heritage of Ukraine, museum, scientific-exhibition department of ethnography and folk crafts at the Volyn Museum of Local Lore.

Постановка проблеми. Сьогодні майстер-класи вже перетворилися з новітнього у традиційний інструмент взаємодії між музеєм та його аудиторією і стали однією з ефективних форм пізнання культурної спадщини. Адже метою майстер-класів є передача учасникам знань, умінь та навичок і розуміння значення цих практик в історії. Такий інструмент комунікації кожна установа використовує відповідно до власних ресурсів, завдань/цілей, можливостей. Хоча варто зауважити, що часто музейні установи не прив'язують майстер-клас до власних колекцій, а використовують лише середовище та формат. У той час як майстер-клас – це ефективна форма, не лише взаємодії з аудиторією через навчання, а й можливість глибшого пізнання історії та культури, передачі знань та вмінь з покоління в покоління (збереження традиції), отримання практичних навичок, розвиток творчості, знайомство з культурною спадщиною регіону та країни, підтримка та популяризація місцевих майстрів і їх творчості.

Аналіз досліджень. І. Удовиченко розглядає майстер-клас в контексті музейної педагогіки, вказуючи на його значний потенціал для розвитку особистості, розкриття духовних цінностей (Удовиченко, 2017). О. Семенова ототожнює поняття творчі та мистецькі майстер-класи, виокремлює етапи проведення майстер-класу та звертає увагу на його практичній частині (Semenova, 2023). В. Надольська описала приклади з практики проведення майстер-класів українськими етнографічними музеями чи етнографічними відділами

(Надольська, 2017). Волинські музеї та форми їх інтерактивної роботи з відвідувачами також стали предметом вивчення В. Надольської (Надольська, 2021). Дослідниця побіжно торкнулася й майстер-класів у Волинському краєзнавчому музеї. О. Афоніна звернула увагу на майстер-класи як форму популяризації народного вбрання через знайомство з техніками його створення і оздоблення, регіональними особливостями (Афоніна, 2023).

Мета статті – на основі опрацьованих матеріалів показати ефективність проведення майстер-класів у музеї для популяризації матеріальної і нематеріальної культурної спадщини України.

Виклад основного матеріалу. Основним ресурсом музею є об'єкти культурної спадщини, збереження та актуалізація яких становлять важливий напрям національної політики. Кожна музейна установа підходить до цієї роботи по-своєму, визначаючи наявні можливості, пріоритети, розширюючи власні функції, орієнтуючись на попит споживачів, забезпечуючи цікаве дозвілля, можливість комунікації, нові враження тощо.

Волинський краєзнавчий музей є центром збереження і популяризації культурної спадщини України та поступово перетворюється ще й на осередок активного простору для громади. Однією із структурних одиниць даного музею є науково-експозиційний відділ етнографії та народних промислів, що започаткований в 1929 р. З 1989 р. відділ розпочав активно організовувати та проводити

навчання у музеї, таку форму роботи сьогодні називають майстер-класом. До проведення занять залучалися майстри народної творчості, які сприяли знайомству з традиційними видами народного мистецтва та елементами традиційної культури українців, у тому числі й регіональними особливостями.

Науково-експозиційний відділ етнографії та народних промыслів не мав власної експозиційної зали, традиційно-побутова культура фрагментарно демонструвалася в експозиції відділу історії. Це спричинило до того, що для популяризації побутової культури, народного мистецтва, обрядів і звичаїв активно використовувалися тематичні виставки та культурно-освітні програми, в тому числі й через майстер-класи. Даний відділ започаткував та провів найбільшу кількість практичних занять у музеї і продовжує сьогодні урізноманітнювати їх тематику та актуалізувати культурні надбання.

Важливим у залученні відвідувачів до вивчення та збереження культурної спадщини є вибір теми заняття: народні ремесла, традиційна музика чи танці, кулінарія. Наукові співробітники музею опрацьовують певні напрями, тематику, вивчають музейні предмети, на основі отриманих знань створюють новий продукт, який дозволяє розкрити культурну спадщину регіону та країни.

Умовно проведені у музеї майстер-класи можна поділити на такі типи: творчі, мистецькі, науково-пізнавальні, кулінарні, майстер-класи з музики та танців, народних ремесел, рукоділля та ін. Також майстер-класи ми можемо класифікувати за локацією (в музеї/майстерні/музейний дворик, виїзні – школи, садочки, в парку), тематикою (календарні свята, за видом ремесла), цільовою аудиторією, гібридні проекти – виставка, майстер-клас, освітня програма (великодні виставки, виставка «Порцеляна. Мистецтво для всіх» (Освітні заняття, 2022), культурно-освітній проект «Канікули в музеї» (Запрошуємо на канікули, 2021).

Тематика майстер-класів, що організовувалися та проводилися відділом, була різноманітною. Наприклад, творчі майстер-класи були пов'язані з образотворчим мистецтвом, ручним ліпленням, рукоділлям тощо. Для дитячої аудиторії були розроблені творчі заняття з виготовлення арт-бука «Святий Миколай», івент-календаря «Від Романа до Йордана», різдвяних масок (У Луцьку організували, 2022; Канікули у музеї, 2021) тощо. Вони мали на меті популяризувати календарно-обрядову культуру українців, тому супроводжувалися поясненнями змісту свят та розкривали їх значення для українців.

Через майстер-клас проходило знайомство дитячої аудиторії з давньою технікою орнаментування тканин – вибійкою (Кольоровий день, 2021). Учасники вчилися поєднувати кольори та різні елементи в композиції, створювали власні вироби за допомогою штампів, вивчали зразки тканин з музейної колекції.

Низку майстер-класів було присвячено петриківському розпису. У цій особливій техніці декорувалися підставки під чашки, підвіски ангелик і пташка, створювалися картини. На занятті учасники знайомилися з традицією, технологічним процесом, матеріалами і самостійно створювали власний виріб. Зазначимо, що петриківський розпис як різновид українського декоративно-орнаментального малярства внесений до списку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО (Наказ МКПП, 2024) та є складовою частиною шкільної освітньої програми. Тому музей використовує майстер-класи з петриківського розпису для популяризації даного елемента культурної спадщини серед громадськості, знайомить з носіями традиції і їх творчістю та музейними пам'ятками (25 квітня у музейній майстерні, 2023).

Нині популярності набувають кулінарні майстер-класи. До таких відносяться заняття з приготування головної різдвяної страви – куті, яка відображає регіональну традицію та сучасні смакові уподобання. Майстер-клас супроводжується представленням спеціального ритуального посуду – глиняної макітри, а також дерев'яної ступи. Учасники власноруч товчуть зерно, перетирають мак макогоном, розводять медову сити, готують страву за різними рецептами і дізнаються про звичаї, пов'язані з кутею, із Західному Поліссі (Звіт про роботу, 2023: 270).

За допомогою майстер-класів можна популяризувати також традиційну музичну культуру і танцювальне мистецтво. Зафіксовані під час експедицій на Волинському Поліссі елементи нематеріальної культури, були опрацьовані дослідницею-хореографом Л. Косаковською і представлені на майстер-класі у музеї у 2018 р. Учасники вивчали локальні варіанти (зокрема, маневицький) патиспана і краков'яка та виконували український танець – плескач (У Луцьку танцювали, 2018).

Популяризують культурну спадщину й наукові майстер-класи. До них відносяться практичні заняття, на яких розглядаються результати досліджень та передаються зафіксовані практичні вміння. Так, під час роботи IV Всеукраїнської науково-етнографічної конференції, присвяченої 80-річчю від дня народження Олекси Ошуркевича

(2013 р.), дослідники мали можливість познайомитися та під керівництвом Р. Тишкевич попрактикувати два способи вив'язування намітки, що були характерні для Сарненщини. Працівники науково-експозиційного відділу етнографії та народних промислів Волинського краєзнавчого музею майстер-класи із зав'язування намітки та хустки проводилися для фольклорних колективів, вчителів історії та відвідувачів відповідних тематичних музейних подій. Сьогодні подібні заняття актуалізуються серед шкільної аудиторії до Дня української хустки, Дня вишиванки та державних свят. Їх учасники, крім практичних навичок, мають можливість глибше пізнати традиційну культуру і познайомитися із зразками головних уборів з етнографічної колекції Волинського краєзнавчого музею, в тому числі й з серпанкового полотна. Адже серпанкове ткацтво також є унікальною збереженою технологією і включене до регіонального (Рівненська область) переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України.

Вивчення генеалогії також може проходити у форматі майстер-класу. Так, під час фестивалю «Олицька переберія» на території Олицького замку – родинного маєтку Радзивілів учасники створювали власне родинне дерево через знайомство з унікальною музейною пам'яткою – родинним деревом Радзивілів, виконаним на шовку гравером Петером Боссе у 1742 р. (Звіт про роботу, 2022: 217).

Ще одним із напрямів збереження та популяризації культурної спадщини за допомогою майстер-класів є залучення до їх проведення майстрів. У цьому контексті Волинський краєзнавчий музей має тривалу співпрацю з Волинським обласним осередком Національної спілки майстрів народного мистецтва України та майстрами-аматорами, які підтримують «живі традиції» у громадах Волинської області. Як практики з охорони традиційних ремесел та народного мистецтва, вони навчають та популяризують серед різних вікових категорій відвідувачів музею крафтове мистецтво і культурні надбання. Так, із залученням майстрів-гончарів проходив комплексний захід «Вихідний в музеї. Жива глина» (Вихідний в музеї, 2021), розроблений співробітниками науково-експозиційного відділу етнографії та народних промислів Волинського краєзнавчого музею. Під час якого відвідувачі знайомилися з музейною експозицією, зразками гончарних виробів різних епох та волинськими осередками гончарства ХХ ст. Підсилила зацікавленість громади до традиційного гончарства й діюча персональна виставка Миколи Поля-

кова «Від ремесла до творчості», на якій демонструвалася чорнодимлена кераміка. Майстер продовжує волинську традицію виготовлення глиняного посуду за давньою технологією, яка внесена до переліку нематеріальної спадщини Волині (Нематеріальна культурна спадщина, 2022). На заході відвідувачі могли поспілкуватися з волинськими майстрами-гончарями (В. Кусик, М. Поляков, А. Філософ), навчитися працювати на гончарному крузі та створити власний виріб.

Членом спілки майстрів є Є. Ромащук, яка продовжує родинні традиції плетіння з рогозу. У Волинському краєзнавчому музеї у 2019 р. демонструвалася виставка «Рідні береги. Творчий доробок родини Ромащуків», де окрім знайомства з ремісничими виробами, проводилися майстер-класи з вивчення технік плетіння (Відома волинська майстриня, 2019).

Майстрині М. Кравчук (Майстер-клас із соломоплетіння, 2013) та А. Дейнега (Звіт про роботу, 2023: 270) у музеї навчали учасників майстер-класів створювати солом'яні атрибути до Різдвяних свят, а саме: дідухи та павуки. Таким чином музей долучився до популяризації обрядової культури, традицій соломоплетіння Турійської громади як елементу нематеріальної культурної спадщини, що з 2022 р. внесений до Національного списку (Наказ МКІП, 2024).

Статус елемента нематеріальної культурної спадщини України має з 2022 р. писанка. Проте вже понад 20 років Волинський краєзнавчий музей щорічно проводить майстер-класи для відновлення та поширення писанкарської традиції (У Волинському краєзнавчому музеї, 2017). Їх учасники мають можливість опанувати техніку традиційного воскового розпису та інші способи декорування великодніх яєць. Заняття об'єднанні в своєрідну школу писанкарства «Чарівний писачок» (Звіт про роботу, 2023: 270), у якій вчителями переважно є працівники науково-експозиційного відділу етнографії та народних промислів, проте часто залучаються волинські писанкарі, зокрема В. Конська та К. Кримковська (Звіт про роботу, 2022: 217).

У дошкільнят та учнів завжди цікаво проходили майстер-класи з виготовлення та декорування дитячої іграшки. Певні заняття були присвячені популяризації яворівської дерев'яної забавки, що внесена до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України (Наказ МКІП, 2024). Зокрема, навчання розписування «вербівкою» іграшки відбувалося під час експонування виставки С. Тлустого та Г. Шумило з Хмельниччини. Подібні майстер-класи прово-

дять волинські майстри А. Бондарук та І. Сардак, які розповідають про давні українські іграшки та навчають народному розпису.

Для привертання уваги громади до культурної спадщини за допомогою майстер-класу використовуються різні події та заходи. Так у програму відзначення Міжнародного дня музеїв був включений майстер-клас із лозоплетіння А. Лучка. Під час його проведення учасники навчалися різним видам плетіння з лози (Міжнародний день музеїв, 2013).

Опанувати давні техніки вишивання відвідувачі могли у Волинському краєзнавчому музеї під час роботи окремих виставкових проєктів. Зокрема, під час експонування благодійної виставки «Обереги милосердя» Н. Горлицької майстриня О. Пузняк навчала бажаючих вишивці технікою занування, яка була характерною для декорування традиційного вбрання та тканин інтернаціонального призначення кінця XIX – початку XX ст.

Щоб познайомити відвідувачів музею з різдвяно-новорічною обрядовістю та атрибутами свят, наукові співробітники музею розробили цикл заходів, серед яких був майстер-клас із виготовлення вертепної ляльки. Для цього був підібраний сценарій вертепної вистави та описані його персонажі. Учасники заняття повинні були виготовити персонаж (вертепну ляльку) та взяти участь у постановці вертепу з використанням двоярусної шопки (Звіт про роботу, 2023: 270). Про технологію створення воскової свічки можна було дізнатися на майстер-класах, що також проводилися до різдвяно-новорічних свят у музеї (Звіт про роботу, 2022: 217). Для цього відвідувачам пропонувалося розігріти бджолиний віск, викачати його та сформувати свічку з гнітом.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок. Як бачимо, майстер-класи як форма роботи з відвідувачами є важливою складовою роботи науково-експозиційного відділу етнографії та народних промислів Волинського краєзнавчого музею. Вони мають на меті популяризувати культурну спадщину через безпосередню взаємодію з традиційно-побутовою культурою, ремеслами й промислами, культурними практиками, характерними для регіону і дозволяють сформувати якісний музейний продукт та досягти поставленого завдання, виконати основні функції музейної установи. Проведення майстер-класів потребує чіткого розуміння аудиторії, її віку, професійної приналежності, рівня знань, темпераменту тощо. Тому для них розробляються сценарії і за необхідності залучаються фахівці з різних галузей (педагоги, психологи, майстри-практики). Під час занять учасники повністю залучаються в процес, мають можливість комунікувати, обмінюватися ідеями та результатами між собою.

Музейні майстер-класи включають знайомство з виставкою/експозицією, музейним предметом та контекстом його використання, тому вони комбінуються з міні-екскурсією, лекцією чи вікториною/квестом і у такий спосіб сприяють популяризації культурної спадщини. Такі заняття дозволяють зацікавлювати технологіями, давніми професіями, розвивати творчість, дають можливість передати практичний досвід ремісника молодому поколінню. Майстер-класи допомагають у цікавій формі розкрити культурне різноманіття громад як для внутрішнього, так і для зовнішнього туриста.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афоніна О. С. Майстер-класи з декоративно-прикладного мистецтва в межах мистецьких проєктів як засіб збереження українського народного костюма. *Культура і сучасність* : альманах. 2023. № 1. С. 99–104.
2. Вихідний в музеї. ЖИВА ГЛИНА. 2021. URL: <http://surl.li/hrnvtx> (Дата звернення: 16.07.2024).
3. Відома волинська майстриня дасть майстер-клас з рогозоплетіння. 2019. URL: <http://surl.li/uffsag> (Дата звернення: 17.07.2024).
4. Запрошуємо на канікули до Волинського обласного музею! 2021. URL: http://pmu.in.ua/museum_pedagogics/holiday/ (Дата звернення: 16.07.2024).
5. Звіт про роботу Волинського краєзнавчого музею у 2021 році. *Волинський музейний вісник*: Наук. зб.: Вип. 12. Луцьк, 2022. С. 207–239.
6. Звіт про роботу Волинського краєзнавчого музею у 2022 році. *Волинський музейний вісник*: Наук. зб.: Вип. 13. Луцьк, 2023. С. 261–278.
7. Канікули у музеї: луцьких школярів запрошують на квести. 2021. URL: <http://surl.li/wdzlkb> (Дата звернення: 16.07.2024).
8. Кольоровий день у луцькому музеї: біганина, квести та дитячий сміх. 2021. URL: <http://surl.li/oeoytk> (Дата звернення: 17.07.2024).
9. Майстер-клас із соломоплетіння «Дідух від Марії Кравчук». 2013. URL: <http://surl.li/klcrcx> (Дата звернення: 16.07.2024).
10. Міжнародний день музеїв відзначають на Волині. 2013. URL: <http://surl.li/zmxhfp> (Дата звернення: 16.07.2024).
11. Надольська В. В. Новітні комунікаційні практики у діяльності музеїв Волині. *Садиба Франка*: науковий збірник заповідника Нагуєвичі. Кн. II. Дрогобич: Посвіт, 2021. С. 450–457.

12. Надольська В. Майстер-клас як інтерактивна форма роботи з відвідувачами в етнографічних музеях. *Минуле і сучасне Волині й Полісся. Етнографічне музейництво в Україні і на Волині* : наук. зб. Вип. 61. Луцьк, 2017. С. 38–42.
13. Наказ МКІП від 30.01.2024 № 54 “Про внесення змін до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України”. URL: <http://surl.li/wvnnnb> (Дата звернення: 17.07.2024).
14. Нематеріальна культурна спадщина Волині. 2022. URL: http://www.nmck-volyn.com.ua/video_detail.php?id=810 (Дата звернення: 17.07.2024).
15. Освітні заняття до виставки «Мистецтво для всіх. Порцеляна». 2022. URL: <http://surl.li/wkmxrk> (Дата звернення: 17.07.2024).
16. У Волинському краєзнавчому музеї діє школа писанкарства. 2017. URL: <http://surl.li/tryglh> (Дата звернення: 17.07.2024).
17. У Луцьку організували «Канікули в музеї». 2022. URL: <http://surl.li/aimgyh> (Дата звернення: 16.07.2024).
18. У Луцьку танцювали автентичні танці, зібрані на волинському Поліссі. 2018. URL: <http://surl.li/mzpxxv> (Дата звернення: 16.07.2024).
19. Удовиченко І. В. Музейна педагогіка: теорія і практика: науково-методичний посібник. Київ: Логос, Національний музей історії України, 2017. 72 с.
20. 25 квітня у музейній майстерні «Пташка» відбувся майстер-клас з петриківського розпису. 2023. URL: <http://surl.li/dosznm> (Дата звернення: 16.07.2024).
21. Semenova O. Features of the organization and conduct of an art master class. *Modern engineering and innovative technologies*. 2023. 29–03 (Oct. 2023). Pp. 29–34. DOI: <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2023-29-03-011>.

REFERENCES

1. Afonina O. S. (2023) Maister-klasy z dekoratyvno-prykladnoho mystetstva v mezhakh mystetskykh proektiv yak zasib zberezhennia ukrainskoho narodnoho kostiuma. [Master-classes on decorative and applied art within art projects as a means of preserving Ukrainian folk costume] *Kultura i suchasnist : almanakh*. – Culture and modernity: an almanac. 1. 99–104. [in Ukrainian].
2. Vykhidnyi v muzei. ZhYVA HLYNA. [Weekend at the museum. LIVING CLAY]. 2021. URL: <http://surl.li/hrnvrx> (Date of access: 16.07.2024). [in Ukrainian].
3. Vidoma volynska maistrynia dast maister-klas z rohozopletinnia. [A well-known craftswoman from Volyn will give a master class on horn weaving]. 2019. URL: <http://surl.li/uffsag> (Date of application: 17.07.2024). [in Ukrainian].
4. Zaproshuiemo na kanikuly do Volynskoho oblasnoho muzeiu! [We invite you to the Volyn Museum of Local Lore for the holidays!]. 2021. URL: http://pmu.in.ua/museum_pedagogics/holiday/ (Date of application: 16.07.2024). [in Ukrainian].
5. Zvit pro robotu Volynskoho kraieznavchoho muzeiu u 2021 rotsi (2022). [Report on the work of the Volyn Museum of Local Lore in 2021]. *Volynskiy muzeinyi visnyk: Nauk. zb. – Volyn museum bulletin: Nauk. coll.* 12. 207–239. [in Ukrainian].
6. Zvit pro robotu Volynskoho kraieznavchoho muzeiu u 2022 rotsi (2023). [Report on the work of the Volyn Museum of Local Lore in 2022]. *Volynskiy muzeinyi visnyk: Nauk. zb. – Volyn museum bulletin: Nauk. coll.* 13. 261–278. [in Ukrainian].
7. Kanikuly u muzei: lutskykh shkoliariv zaproshuiut na kvesty. [Holidays at the museum: Lutsk schoolchildren are invited to quests]. 2021. URL: <http://surl.li/wdzlkb> (Date of access: 17.07.2024). [in Ukrainian].
8. Kolorovy den u lutskomu muzei: bihanyna, kvesty ta dytiachy smikh. [A colorful day in the Lutsk museum: running, quests and children’s laughter]. 2021. URL: <http://surl.li/oeyotk> (Date of access: 17.07.2024). [in Ukrainian].
9. Maister-klas iz solomopletinnia «Didukh vid Marii Kravchuk». [Master class on straw weaving “Diduh from Maria Kravchuk”]. 2013. URL: <http://surl.li/kclrxs> (Date of application: 16.07.2024). [in Ukrainian].
10. Mizhnarodnyi den muzeiv vidznachat na Volyni. [International Day of Museums will be celebrated in Volyn]. 2013. URL: <http://surl.li/zmxhfp> (Date of access: 16.07.2024). [in Ukrainian].
11. Nadolska V. V. (2021) Novitni komunikatsiini praktyky u diialnosti muzeiv Volyni. [The latest communication practices in the activity of museums in Volyn]. *Sadyba Franka: naukovyi zbirnyk zapovidnyka Nahuievychi – Frank’s estate: scientific collection of the Naguyevychi reserve*. II. 450–457. [in Ukrainian].
12. Nadolska V. (2017) Maister-klas yak interaktyvna forma roboty z vidviduvachamy v etnografichnykh muzeiakh. [Master class as an interactive form of working with visitors in ethnographic museums]. *Mynule i suchasne Volyni y Polissia. Etnografichne muzeinytstvo v Ukraini i na Volyni : nauk. zb. – Past and present of Volyn and Polissia. Ethnographic museology in Ukraine and Volyn: Sci. coll.* 61. 38–42. [in Ukrainian].
13. Nakaz MKIP vid 30.01.2024 № 54 “Pro vnesennia zmin do Natsionalnoho pereliku elementiv nematerialnoi kulturnoi spadshchyny Ukrainy”. [Order of the ICIP dated January 30, 2024 No. 54 “On Amendments to the National List of Elements of the Intangible Cultural Heritage of Ukraine”]. URL: <http://surl.li/wvnnnb> (Date of access: 17.07.2024). [in Ukrainian].
14. Nematerialna kulturna spadshchyna Volyni. [Intangible cultural heritage of Volyn]. 2022. URL: http://www.nmck-volyn.com.ua/video_detail.php?id=810 (Дата звернення: 17.07.2024). [in Ukrainian].
15. Osvitni zaniattia do vystavky «Mystetstvo dlia vsikh. Portseliana». [Educational classes for the exhibition “Art for all. Porcelain”]. 2022. URL: <http://surl.li/wkmxrk> (Date of access: 17.07.2024). [in Ukrainian].
16. U Volynskomu kraieznavchomu muzei diie shkola pysankarstva. [There is a pysankarst school in the Volyn Museum of Local Lore]. 2017. URL: <http://surl.li/tryglh> (Date of access: 17.07.2024). [in Ukrainian].
17. U Lutsku orhanizували «Kanikuly v muzei». [“Holiday at the museum” was organized in Lutsk]. 2022. URL: <http://surl.li/aimgyh> (Date of access: 07/16/2024).
18. U Lutsku tantsiuvaly avtentychni tantsi, zibrani na volynskomu Polissi. [In Lutsk authentic dances collected in the Volyn Polissa were danced]. 2018. URL: <http://surl.li/mzpxxv> (Date of application: 16.07.2024). [in Ukrainian].

---

19. Udovichenko I. V. (2017). Muzeina pedahohika: teoriia i praktyka: naukovo-metodychnyi posibnyk. [Museum pedagogy: theory and practice: scientific and methodological manual]. Kyiv: Logos, National Museum of the History of Ukraine. 72 p. [in Ukrainian]

20. 25 kvitnia u muzeinii maisterni «Ptashka» vidbuvsia maister-klas z petrykivskoho rozpysu. [On April 25 a master class on Petrykiv painting was held in the Ptashka museum master class]. 2023. URL: <http://surl.li/dosznm> (Date of access: 16.07.2024). [in Ukrainian].

21. Semenova O. Features of the organization and conduct of an art master class. Modern engineering and innovative technologies. 2023. 29–03 (Oct. 2023). Pp. 29–34. DOI: <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2023-29-03-011>. [in Ukrainian].